

Přiznej barvu, FRANTIŠKU!

Restaurování a interpretace plastiky Františka od Johanna Adolfa Mayerla

Lucie Kališová, Štěpán Karel Odstrčil, Ulrike Zischka

Zahradní plastika chlapce s rybou je dílem Johanna Adolfa Mayerla z roku 1934. Dílo je původní verzí ikonické postavy Františka, která je již po desetiletí symbolem léčivé síly Františkových Lázní. Jedná se o keramickou barevně glazovanou skulpturu, která byla přetřena novodobým nátěrem imitujícím bronz. Příspěvek monitoruje rekonzervační zásah, v jehož rámci došlo k odstranění tohoto nátěru, rozvolnění a nového slepení spoje na krku, doplnění ztrát a provedení barevných retušů.

Masivní keramická glazovaná plastika je součástí sbírky Městského muzea Františkovy Lázně, konkrétně podsbírký soch, evidována pod přírůstkovým číslem P 71/89 a evidenčním číslem S 53. Plastika je vystavena v rámci stálé expozice v budově muzea jako soliterní kus na podstavci a je prezentována v podobě, jakou jí propůjčuje novodobý povrchový nátěr.

Konec 50. let 20. století.

Stav před restaurováním

Detaily poškození barevné vrstvy - praskliny v barvě na krku a odlupující se místa kde je možné vidět původní barevnost glazur

Humanitní průzkum

Původní zahradní plastika chlapce s rybou, dnes známá jako „František“, pochází z roku 1934 a byla umístěna mezi květinovými záhony u Františkova pramene. Autorem je Johann Adolf Mayerl (1884–1954). Jedná se o keramickou glazovanou plastiku, která se v 50. letech stala oblíbenou stáří při fotografování žen léčících se v lázních. U plastiky došlo k urazení hlavy a několika následným výpraskům. Zřejmé kvůli „dekapitulaci“ křehkosti původního Františka byl podstavec nahrazen dalšími verzemi vyhotovenými z bronzu. Bronzový vzhled byl všeobecně přijat a proto byl pravděpodobně i původní František přizpůsoben nátěrem a nejspíš využívan v fotografickém ateliéru.

Přírodovědný průzkum

Při revizi stavu předmětu bylo zjištěno, že lokálně dochází k odlupování povrchové barvy, pod kterou je vidět původní pestrá barevnost glazur. Ve vrstvě barvy byly také pozorovány praskliny a odlupování v místě krku, kde byl vizuálně patrný nevhodně sestavený lepený spoj. Na nepohledových částech předmětu byly provedeny orientační zkoušky rozpustnosti sekundární vrstvy barvy. Bylo zjištěno, že na glazuru byla nejprve nanášena bílá podkladová vrstva se záměrem upravit povrch lesklé glazury tak, aby byl přínavý pro druhý nátěr. Na tuto vrstvu bylo nanášeno několik odstínů barvy. Na vrstvu barvy byla následně lokálně nanášena ještě patinace v odstínu zlaté. Patinaci se podařilo rozpustit pomocí acetonu. Na zbylých místech stačilo nechat podkladovou vrstvu nabobnat vodou a nátěr poté snadno mechanicky odstranit.

Koncept a cíle restaurátorského zásahu

Vzhledem k došlému stavu povrchového nátěru, požadavkům na revizi spoje a autenticitu interpretace bylo přistoupeno k restaurátorskému zásahu, který bude zahrnovat odstranění novodobé barevné vrstvy. Ta bude odstraněna způsobem vyzkoušeným v rámci restaurátorského průzkumu, který se ukázal jako vhodný. Po odstranění vrstvy bude provedena revize lepeného spoje a dle situace bude navržen další postup, který bude konzultován se zadavatelem práce.

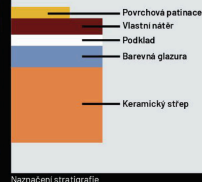
Navrženým způsobem byla postupně odstraněna barevná vrstva z celé plastiky. Po odkrytí lepeného spoje bylo zjištěno, že v okolí lomové hrany došlo v minulosti k velkým ztrátám materiálu, které byly následně tmeleny sádrou, která již pozbývá své optimální mechanické vlastnosti. Dále bylo zjištěno, že otvor v hlavě ryby je také sekundárně vytvořen. Na podstavci bylo odkryto několik mechanických odlomků, které byly doplněny sádrou. Kromě odlomků byly také vyplněny otvory v podstavci, které nejspíš sloužily k montáži sochy na sokl. Vrstva nátěru skrývala i vrytou signaturu autora.

Postupné odstraňování barevné vrstvy

Dokumentace postupu - ulpeného spoje - odstranění barvy / rozlepení / očištění předchozího adheziva / vlepění dřevěné výstuže / lepení / doplnění ztrát / barevná retuš

Naznačení stratigrafie

Rekonzervační záměr

Vzhledem k výše uvedeným zjištěným faktům bylo přistoupeno k provedení rekonzervačního zásahu. Byl kladen důraz na zachování reverzibilitu zásahu a volbu co nejšetnějších materiálů, které budou mít zároveň odpovídající vlastnosti. Níže uvedený navržený postup byl schválen zadavatelem práce a následně byl aplikován.

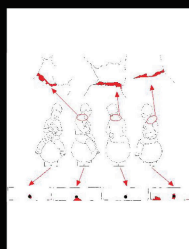
Lepený spoj na krku bude rozvolněn, budou odstraněny zbytky tmelu a použitého adheziva. Následně bude do plastiky vložen dřevěný opera a hlava bude nově slepena. S ohledem na váhu hlavy bude pro lepení použita pevnější varianta polyvinylacetátové disperze Dispercol D3, která je vhodná pro lepení porvité keramiky [Heldingsfeld, 2010]. Tmel z tlamy ryby bude šetrně mechanicky odstraněn. Vzhledem k faktu, že plastika bude instalována v interiéru muzea, zátky z tmelu by již neplnila žádnou funkci a jako sekundární materiál by narušovala autenticitu předmětu. Staré doplňky a vyplněné na podstavci budou odstraněny. Otvory určené k montáži budou priznány a využity k montáži nové. Ztráty v místě lepeného spoje hlavy a ztráty na podstavci budou nově doplněny. Důvodem, je nejen požadavek estetický ale i zpevnění a mechanická podpora stability spoje [Svobodová, 2010].

Odstaňování vyplně z tlamy ryby

Aplikovaný postup

Nejprve bude proveden separační nátěr Paraloidem B-72 v místech styku doplnků a původního materiálu. Tento nátěr uzavře porovitý systém a nové doplňky budou tak plně reverzibilní [Acton – Smith, 2003]. Ztráty budou nahrazeny probarveným plněným epoxidovým tmelem Milliput Superfine White, který vyšší pevnosti oproti v minulosti použité sádře přispěje ke stabilitě spoje. Probarvení tmoty usnadní práci s následnou barevnou retuší, která je s ohledem na využití předmětu k expozičním účelům žádoucí. Ta bude provedena za použití temperových barev Umona a latexové bílé barvy. Závěrečná vrstva imitující glazuru bude provedena přípravkem Porcelain Restoration Glaze. Retušovaná místa bez glazury budou fixována vrstvou laku Pebéo Vernis Mat Anti UV.

Lokalizace provedených doplňků

Doplňování a barevné retuši ztráty na podstavci

Signatura autora, která byla kryta pod viditelným nátěrem

Stav po restaurování

Instalace

Na základě předlohy z historických snímků byl vyroben dřevěný podstavec, na který byla plastika nově umístěna. Pro zajištění byly použity původní otvory v podstavci, do kterých byly vsazeny dřevěné kolíky.

Doporučená preventivní konzervace

Předmět by měl být instalován v čistém prostředí se stabilními klimatickými podmínkami, teplotou okolo 20 °C a relativní vlhkostí v intervalu 40–60 % [Klouzková – Hanykř, 2006]. Je vhodné chránit plastiku před přímým slunečním zářením. Tyto podmínky expozice v budově muzea splňuje. Doporučuje se provádění revize stavu a kontrola lepeného spoje v dvouletých intervalech.

Závěrem

Restaurovatelským zásahem byla revidována a zajištěna stabilita sochy. Odstraněním sekundárního došlého nátěru byla zvýšena hodnota autenticity autorského díla. Příspěvek je ukázkou ideální spolupráce mezi historiky, kunsthistorikem a restaurátorem. Výstupem pak je nejen návrat autentické podoby plastiky, ale i úprava stálé expozice, která předmět zasazuje do širšího kontextu a patřičně jej prezentuje veřejnosti.

Použitá literatura

ACTON, L., SMITH, N. Practical ceramic conservation. Ramsbury, Marlborough, Wiltshire. In: Crosswood Press. 2003. ISBN 18-612-6483-6, s. 65.
ČERNÝ, F. – ŘÍŠER, M. Umění ve Františkově Lázních. Centrum pro dějiny sochařství Horazdovice: 2018. ISBN: 978-80-906116-1-1, s. 18–25.
HANYKŘ, V., KUTZENDORFER, J. Technologie keramiky. Praha: Silikátový svaz. 2008. ISBN 978-80-8682-48-1, s. 136.
HELDINGSFELD, V. Lepení a lepidla. Lepidla v památkové péči. Praktické zkušenosti. In: Zpravodaj STOP Lepidla v památkové péči. Praktické zkušenosti. Slaný. ISSN 1212-4168, s. 13.
HERAINGOVÁ, M. Glazury, keramické barvy a dekorativní techniky. Praha: Silikátový svaz. 2002. ISBN 80-903-1131-8, s. 17, 21, 33–34.
JOHN, A. Egerländer Künstler der Gegenwart: Adolf Mayerl. In: Unser Egerland. 1911, 15(1), s. 6–9.
KUBICKÁ, R., ZELINGER, J. Výkladový slovník malířství, grafika, restaurátorství. Praha: Grada. 2004. ISBN 987-80-247-9046-6, s. 213–216.
RIEGL, A. Moderní památková péče. Praha: NPÚ. 2003. ISBN 80-86234-34-7, s. 55.
SVOBODOVÁ, L. Metodika konzervování a restaurování porvité, archeologické keramiky. In: Zpravodaj STOP Porvité a slinuté keramika. I. část. Slaný: 2010. ISSN 1212-4168, s. 32.
Profesní etický kodex konzervátora-restaurátora. Praha: AMG ČR. 2009, s. 1.